

7. Lykholdid M. Klenovi srezhky // Radyans'ka osvita. – 17 lyutoho 1962. – №14. – S.4.
8. Yuzvenko L. Po-dilovomu // Radyans'ka osvita. – 4 veresnya 1963. – №70. – S.2.
9. Yuzvenko L. Za kafedroyu – praktyk // Radyans'ka osvita. – 12 zhovtnya 1963. – №81. – S.2.
10. Shcherbonis V. Rozmovy z rovesnykom // Radyans'ka osvita. – 26 zhovtnya 1963. – №85. – S.1.
11. Tkachenko O. Oderzhymy // Radyans'ka osvita. – 13 lystopada 1963. – №90. – S.2.
12. Krekhovets'kyi V. Shchyra rozмова // Radyans'ka osvita. – 4 sichnya 1964. – №2. – S.1.
13. Naumenko I. Koly ty uchytel' za poklykanniam // Radyans'ka osvita. – 4 sichnya 1964. – №2. – S.1.
14. Krekhovets'kyi V., Hnesyts'kyi M. Narodzhennya tradytsiyi // Radyans'ka osvita. – 29 travnya 1964. – №43. – S.2.
15. Pinchuk T. Hidne popovnennya // Radyans'ka osvita. – 10 chervnya 1964. – №46. – S.2.
16. Kapelyushnyk I. Pedinstytut i novyy pryom // Radyans'ka osvita. – 25 lypnya 1964. – №59. – S.2.
17. Novomins'kyi A. Sylа tradytsiyi // Radyans'ka osvita. – 15 serpnya 1964. – №64. – S.2.
18. Barometr poklykannya // Radyans'ka osvita. – 19 serpnya 1964. – №66. – S.2.
19. Syuta O. Khto ty, molodyy nastavnyku? // Radyans'ka osvita. – 19 veresnya 1964. – №75. – S.2.

Лукуяненко О. В., Ph.D. in History, Senior lecturer of cultural sub-department in V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyanyenko.ov@gmail.com

«My character is not suitable for teaching»: professional vocation of students of pedagogical institutes of the Ukrainian SSR of the «thaw» period (1)

The article illustrates the evolution of the career guidance of the pedagogical institutes of the Ukrainian SSR during the period of de-Stalinization (1953–1964). Application of content analysis of pedagogical the press allowed to describe the problem of conscious professional choice; to identify the «falsity» of choosing teacher's way and let compare the wish of students to go on educational work according to the distribution with avoidance of it.

Keywords: everyday life, career guidance, student employment, Higher Pedagogical School, de-Stalinization.

Лукуяненко А. В., кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры культурологии, Полтавский национальный педагогический университет им. В. Г. Короленко (Украина, Полтава), lukyanyenko.ov@gmail.com

«Мой характер не подходит для учителя»: профессиональное призвание студентов педагогических вузов УССР времён «оттепели» (1)

Иллюстрируется эволюция профориентационной работы пединститутах УССР периода десталинизации (1953–1964 гг.). Применение метода контент-анализа педагогической прессы позволило описать проблему сознательного профессионального выбора; выявить «ошибочность» выбора учительского пути, сравнить желание студентов ехать по распределению на педагогическую работу с уклонением от нее.

Ключевые слова: повседневность, профориентация, трудоустройство студентов, высшая педагогическая школа, десталинизация.

* * *

УДК 94(477.8)

Малярчук О. М.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (Україна, Івано-Франківськ), oleg.malyarchuk@gmail.com

СТРУКТУРА ТВАРИННИЦТВА КОЛГОСПІВ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ РСР (1960–1990 РР.)

Доведено, що нове керівництво СРСР на чолі з Л. Брежнєвим на березневому 1965 р. пленумі ЦК КПРС проголосило глобальні стратегічні плани перебудови і піднесення сільського господарства. Увага акцентувалася на необхідності запровадження комплексу нових підходів до вирішення назрілих економічних проблем. Подолати кризу передбачалося значним збільшенням капітальних

вкладень, інтенсифікацією землеробства, зміцненням технічної бази колгоспів і радгоспів, підвищенням закупівельних цін на сільськогосподарську, впровадженням нової системи планування, гарантуванням оплати праці колгоспників. Централізовані фінансові вкладення у сільське господарство республіки спонукали до інтенсифікації кормовиробництва, поліпшення годування і утримування худоби. На середину 1960-х років у західних областях УРСР процес становлення «громадського тваринництва» здійснювався більш високими темпами, ніж у республіці. Підвищенню продуктивності тваринництва сприяло поліпшення породності стада, механізація і електрифікація трудомістких виробничих процесів. Зростання поголів'я худоби і підвищення її продуктивності забезпечило збільшення виробництва тваринницької продукції. Необхідно врахувати й той фактор, що в особистій власності громадян тут було більше тварин і птиці, ніж в інших регіонах республіки. Природно-кліматичні умови західних областей України настільки різноманітні, що тут розвивалися всі галузі тваринництва: скотарство, свинарство, вівчарство і т.д. Тваринництво західних областей УРСР розвивалося не на природній, а на штучній кормовій базі. Однак успіхи, досягнуті у 1960–1970 рр., вже на початку 80-х років минулого століття зменшуються і поступово відбувається занепад і повний розвал колгоспно-радгоспної системи.

Ключові слова: партійно-радянська влада, колгоспи, реформи, сільське господарство, тваринництво, комплексна механізація, кормова база.

Сьогодні, коли ми прагнемо осмислити минуле та знайти орієнтири на майбутнє, необхідно всебічно вивчати проблеми української ментальності, які сприяли державному відродженню. Настав час об'єктивно відтворити історію України на різних етапах, вільну від ідеологічних нашарувань та цензури. Адже допускаючи економічний розвиток села, радянський тоталітарний режим усіма наявним в його розпорядженні засобами прагнув не допустити політичного самовираження. Відсутність селянських політичних організацій ускладнювало знаходження спільної мови, вироблення загальної лінії щодо політики на селі. В радянські часи були здійснені певні господарські напрацювання. Попередній історичний досвід необхідно вивчати. Адже великі аграрні господарства можуть досягати високої ефективності за рахунок: впровадження нової техніки, досягнень науки, передового досвіду і максимального використання землі; кращої можливості реалізації, переробки і зберігання продукції та сировини. Однак переваги великих господарств необхідно розглядати в аспекті оптимальних розмірів, окремо для низинних і передгірських зон. Радянська практика господарювання щодо гірських колгоспів і радгоспів показала цілковиту їх нерентабельність. Програма концентрації та спеціалізації виробництва при оптимальних підходах може давати високі прибутки. За певними межами вступають у дію фактори, що знижують ефективність виробництва, – ріст адміністративно-управлінського апарату, збільшення транспортних витрат тощо. Такі господарства ведуться заради прибутку, а коли дохідна частина не компенсує витрат, без підтримки держави вони банкрутують. Проблеми невеликих господарств пом'якшуються за рахунок їх кооперації, поглиблення спеціалізації, інтеграції з різними підприємствами.

Українськими науковцями проаналізовано напрями, етапи, наслідки реформувань в аграрному секторі економіки України у ХХ – ХХІ ст. Це дослідження С. Живори [1], Н. Жулканич [2], М. Лендел [3], О. Малярчука [4], С. Падалко [5], В. Нечитайла [6] та багатьох інших. В соціально-економічному аспекті дослідниками розкрито динаміку змін в агропромисловому комплексі у процесі реформування форм власності та господарювання, утвердження нових організаційно-виробничих структур в сільському господарстві на сучасному етапі.

Березневий пленум ЦК КПРС (1965 р.) розглянув недоліки в аграрній політиці країни й окреслив подальші

перспективи. Новий керівник держави Л. Брежнев виступив 24 березня з доповіддю «Про невідкладні заходи по дальшому розвитку сільського господарства СРСР», в якій вказував на причини. Слабким місцем являлося неврахування економічних законів розвитку, нерідко їх ігнорування. На увазі малися такі закони, як закон планомірного і пропорційного розвитку, принципи поєднання суспільних і особистих інтересів, матеріальної зацікавленості та інші. У практиці керівництва сільським господарством верх брали дії вольового характеру, особливо в області планування, ціноутворення, фінансування і кредитування. Численні, порою надумані, перебудови породжували обстановку нервозності і суєти, залишали керівників перспективи, підривали у них віру в свої сили. Перед сільським господарством ставилися дуже великі задачі, але вони не підкріплювалися необхідними економічними заходами, зокрема правильним визначенням рівня цін на сільськогосподарську продукцію і промислові товари, виділенням відповідних капіталовкладень і покращенням матеріально-технічного забезпечення.

Природно-географічні умови західних областей України особливі тим, що на порівняно невеликому просторі, розташовуються різні кліматичні зони: лісостепова, поліська, низинна, пригірська і гірська. Відповідно до цього й формувалися напрямки розвитку тваринництва. Якщо у лісостепу провідними галузями були скотарство молочно-м'ясного напрямку з розвитком свинарства, то в гірській – вівчарство. Тваринництво, як товарна галузь колективізованого сільського господарства формувалося значно повільніше, процес відтворення вимагав більше часу, ніж у рослинництві. У перше десятиліття колгоспного ладу тваринництво у західних областях Української РСР було низькотоварним і малопродуктивним. Грошові доходи від нього ледве сягали 10% у структурі всіх фінансових надходжень. Влада спочатку притримувалася курсу, який себе не виправдав – організація різних галузей тваринництва і птахівництва в кожному колгоспі та радгоспі. Це привело до розпоршення поголів'я худоби і птиці по невеликих бригадах та відділках. Унаслідок цього утруднювалось застосування комплексної механізації виробничих процесів, впровадження передової технології та наукова організації праці тощо.

У багатьох колгоспах і радгоспах знизилось поголів'я худоби, надой молока, приріст живої ваги молодняка. Причина крилася у відставанні кормової бази. При потребі на зиму 17–18 ц. кормових одиниць на умовну голову худоби, фактично заготовлялося 10–12 ц., а в гірських районах 6–8 ц. Великі площі відводилися під «царицю полів» – кукурудзу і навіть розорювалися гірські пасовища. Мало місце необґрунтоване скорочення площ посіву багаторічних трав, а також дуже низький урожай зеленої маси конюшини, люцерни, без яких неможливе «забезпечення зеленого конвеєру» [7, арк. 24]. То ж закономірно, що у 1965 р. середня оплата людино-дня в колгоспах Івано-Франківської області складала лише 1 крб. 67 коп. при середньореспубліканській – 2 крб. 69 коп. Середньомісячний заробіток усіх категорій робітників радгоспів Української РСР становив 69 крб., колгоспників – 50 крб. У радгоспах Івано-Франківської області – 49 крб., колгоспах – 25 крб., тобто майже у два рази менше ніж у республіці. Особливо низькою була оплата праці в колгоспах гірської та передгірської зони

Карпат, де на кінно-ручних роботах середньомісячна оплата праці складала – 16 крб. 50 коп. і в радгоспах – 28 крб. У радгоспах оплата праці була у два рази більшою, незважаючи на те, що виконувалися аналогічні сільськогосподарські роботи [8, арк. 112–113].

Державна політика укрупнення й спеціалізації колгоспів дала свої результати негайно. На початок 1960-х років поголів'я худоби та її продуктивність зросли і тваринництво стало високоінтенсивною галуззю сільськогосподарського виробництва. Розвиток тваринницької галузі західного регіону республіки відбувався динамічніше: на кожні 100 га сільгоспуді тут припадало 75 голів великої рогатої худоби (врх), в тому числі – 35 корів проти 58,2 і 24,7 у цілому по республіці, свиней – відповідно 109 і 81,7, овець – 37 і 33,9 [9, с. 242–243]. В основі цього виступили споконвічні господарські традиції регіону.

У виконанні завдань з розвитку «громадського тваринництва», підвищенні його продуктивності, немало роль відіграла ветеринарна служба районів. Основна увага ветеринарних спеціалістів була спрямована на своєчасне проведення планових профілактичних заходів з метою недопущення виникнення інфекцій, паразитарних захворювань тварин. Ветспеціалісти колгоспів і державної ветеринарної мережі провели велику роботу, яка забезпечила недопущення таких гостро-пошесних захворювань як сибірська язва, ящур, ружа, чума. Постійно проводилося обстеження тварин і птиці громадян, дотримання санітарних норм на фермах і пасовищах [10, арк. 4].

У галузі тваринництва в колгоспах Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей залишалось: для низинних районів – молочно-м'ясне скотарство з розведенням великої рогатої худоби, свиней, тонкорунних овець і птахівництва; для районів гірської зони – м'ясо-молочне скотарство і вівчарство. З метою забезпечення інтенсифікації в галузі тваринництва і виконання накреслених планів необхідно було в найближчий час вирішити комплекс організаційно-господарських і зоотехнічних заходів, в яких передбачити значне покращення кормлення і догляд за тваринами, запровадити високу ветеринарно-санітарну культуру на фермах. Продуктивність тваринництва і надалі мала зростати за рахунок зміцнення кормової бази, покращення племінної справи. Широке використання електроенергії знайшло застосування при переробці кормів, доїнні корів, водопостачанні і освітленні. На середину 60-х років ХХ ст. було електрифіковано майже 80% тваринницьких ферм [11, с. 158]. Проте велику роботу необхідно було проводити у напрямку подальшої механізації трудоміких процесів. У 1967 р. планувалося довести рівень механізації роздачі кормів на фермах великої рогатої худоби до 10%, прибирання гною – 20%, доїння корів – 35% [12, арк. 143].

На фермах, де запроваджувалася комплексна механізація, створювалися відповідні культурно-побутові умови тваринникам і організовувалася двохзмінна робота доярок, справи покращувалися. Це демонстрував колгосп «Перше травня» Снятинського району Івано-Франківської області. У господарстві проводилася велика селекційна робота і вся худоба була породистою. Якщо порівняти дане господарство з аналогічними, де вирощувалося звичайне стадо, то господарська вигода була суттєвою. Надой молока сягали на 1–1,2 тис. кг від кожної корови

більше (це додатково 150–170 крб.), а від усього стада у 900 корів – майже 150 тис. крб. у рік. У зв'язку з цим, в наступному 1967 р. необхідно було здійснити будівництво 170 типових пунктів штучного запліднення і укомплектувати їх досвідченими спеціалістами. В області із 433 ферм мали необхідні стандартні пункти – 241 і 22 будувалося. За технічною характеристикою це нескладна споруда. З надрів і валу Івано–Франківська область відставала від сусідніх. За 10 місяців 1966 р. в області надій на корову складав 1660 кг, тоді як у Львівській – 1980 кг, Чернівецькій – 2037, Тернопільській – 1835 кг [12, арк. 140–141].

Вівчарство – найстаріша галузь сільського господарства в Карпатах. В минулому тут розводили грубошерстних овець, від яких одержували молоко, вовну, м'ясо, овчини. Вівці найкраще використовували основні корми природних кормових угідь (пасовищну траву і сіно). Науково–дослідним Інститутом землеробства і тваринництва західних районів УРСР розроблялися науково–обґрунтовані «Пропозиції по розвитку вівчарства в гірській зоні Львівської області». В регіоні проводилася значна робота «по якісному покращенню гірсько–карпатського вівчарства шляхом схрещування місцевих грубововних маток з цигайськими баранами». Середній настриг вовни збільшився з 1,2–1,5 кг до 2–2,5 кг, а жива вага маток з 28–32 кг до 38–40 кг. У зв'язку з якісним поліпшенням гірсько–карпатського вівчарства, підвищенням цін на вовну і баранину, створювалися великі перспективи для рентабельного ведення цієї галузі. Однак воно ще залишалось збитковим. Так, у 1967 р. собівартість центнера вовни у гірських радгоспах становила в середньому 720 крб. при реалізації 299 крб. Аналіз стану розвитку вівчарства показував, що на даному етапі головна увага зверталася на налагодження племінної роботи, удосконалення технології виробництва та зміцнення кормової бази. Успіхи у розвитку гірсько–карпатського вівчарства пов'язувалися, перш за все, з племінною базою, умовами відгодівлі, належним доглядом і утриманням тварин [13, арк. 69].

У збільшенні виробництва продукції тваринництва вагому роль відіграла міжколгоспна кооперація відгодівлі худоби. Виникнення міжколгоспних відгодівельних пунктів було зв'язане з потребами раціонального використання в широких масштабах відходів харчової промисловості. Господарства почали організовувати спільні відгодівельні бази поблизу цукрових, спиртових, овоче–консервних заводів. Хімічна індустрія відкривала нові можливості для поліпшення кормової бази за рахунок використання карбаміду, синтетичних білків, амінокислот та інших добавок.

Наступним кроком у цьому напрямку була організація спеціалізованих колгоспів по відгодівлі врх та свиней. Міжколгоспні відгодівельні пункти в низці районів реорганізовувалися у спеціалізовані колгоспи. У Чернівецькій області спеціалізувалися 12 господарств по відгодівлі великої рогатої худоби і 9 – по відгодівлі свиней. Крім того, існувало два міжколгоспних пункти по відгодівлі врх на жомі. В 1964 р. спеціалізовані колгоспи відгодували понад 11 тис. голів врх та 23 тис. голів свиней. Міжколгоспні відгодівельні пункти відгодували і продали державі 3,7 тис. голів врх. У колгоспі «Червоний прапор» Новоселицького району реалізовано яловичини по 168 ц на 100 га угідь при собівартості 69 крб. 88 коп.,

а в колгоспі ім. ХХ партз'їзду Сокирянського району відгодовано 4,3 тис. голів свиней при собівартості одного центнера свинини 61 крб. 85 коп., або майже в два рази меншій проти 1960 р. [11, с. 158–159].

Концентрація відгодівлі худоби у спеціалізованих міжколгоспних господарствах забезпечила не тільки збільшення виробництва тваринницької продукції, але й створила умови його здешевлення. Цьому сприяла механізація трудомістких процесів, внаслідок чого зростала продуктивність праці, а собівартість одиниці продукції знижувалась. Важливою галуззю сільгоспвиробництва було птахівництво. Створення великих птахівницьких господарств, міжколгоспних птахоферм і птахофабрик дало змогу широко застосовувати механізацію та передову технологію вирощування птиці. У низці районів Прикарпаття були звіроферми, на яких вирощували кролі, нутрії, норки, чорнобурі лисиці, фредки, видри тощо. Багато господарств спеціалізувалися на вирощуванні водоплавної птиці. Розвивалося бджільництво і рибне господарство.

Одним із факторів поліпшення економічних показників відгодівлі у спеціалізованих господарствах було збільшення концентрації виробництва. Перевагою великих спеціалізованих на відгодівлі худоби господарств перед міжколгоспними відгодівельними пунктами була можливість створити при своїх колгоспах власну міцну і сталу кормову базу. Це сприяло значному скороченню транспортних витрат, давало можливість розширити асортимент кормів і т.д. Здійснення поглибленої спеціалізації у тваринництві вимагало змін у розвитку землеробства, більш раціонального поєднання галузей тваринництва і рослинництва. У системі заходів із підвищення продуктивності тваринництва регіону, як і республіки, головне місце займало питання міцної кормової бази.

Літом зеленими кормами мали забезпечувати культурні пасовища, зимою грубі корми (сіно, солома) і коренеплоди (кормові буряки, морква, кукурудза). Постійний дефіцит білка у малопоживних кормах призводив до їх перерозходів. Єдиним виходом являлися посіви зернобобових культур, які за останні роки в господарствах регіону безпідставно скорочувалися до мінімуму. Недооцінка посівів гороху, бобів, вікосуміші, люпину призводила до «тупцювання на місці» з молоком, м'ясом і в цілому з продуктами тваринництва. Великий перерозхід кормів вів і до подорожчання вартості кожного центнера виробленої тваринницької продукції. Закріплення і заліснення ярів, балок, пісків, берегів річок, водоймищ і інших непридатних земель виступало вагомим резервом. Акцент робився на створення високопродуктивних луків і пасовищ по державних господарствах. Необхідно було ширше використовувати для виробництва кормів малопродуктивні угіддя (чагарники, болота, балки, пустирі).

У результаті клопіткої дворічної дослідної роботи науковці–аграрники Чернівецької державної сільськогосподарської дослідної станції зробили висновок, що врожайність сіна на гірсько–лісових луках становить 345% при внесенні в ґрунт усього 1,5 ц аміачної селітри в суміші з 3 ц фосфоритного борошна на гектар землі. Результати, одержані Бактинською дослідною станцією на Закарпатті та місцевими агрономами ще у період володіння цими територіями Чехословаччиною,

доводили, що вапнування ґрунтів підвищує врожайність зернових і технічних культур у 1,5–2 рази при внесенні 5–10 т меленого вапняку на гектар землі. Врожайність полонинних сіножатей і пасовищ значно підвищувалась за більш високих норм вапнування (10–20 тонн на гектар). Зростання місцевого виробництва меленого вапняку, при потребах області 500 тисяч тонн у рік, могли реально збільшити продукцію сільгоспвиробництва. Однак партійно–господарський апарат не поспішав обґрунтовану думку науковців застосовувати практично, а, у свою чергу, піддавав їх критиці за малоєфективну роботу [4, с. 129].

У гірських і передгірських районах, відчувався великий дефіцит у грубих і соковитих кормах. Щорічно завозилося із південних областей республіки 45–50 тис. т соломи (солома, як і сухі стебла кукурудзи, виступали малопоживним заміником). Соковиті корми, коренеплоди, силос, трав'яне борошно і сіно були постійним дефіцитом. Великим резервом поповнення балансу кормів являлося підвищення продуктивності природних пасовищ і сінокосів, які займали 30% всіх сільгоспугідь. Однак, вони давали низьку віддачу через недостатню кількість у ґрунтах поживних речовин, високу кислотність (необхідність вапнування) [14, арк. 110].

Однією з вагомих причин відставання було ігнорування місцевого досвіду ведення тваринництва, що нагромаджувався століттями. Для кращого й ощадливішого використання полонин організовувався випас худоби зверху вниз, а не знизу вгору. Тваринницькі приміщення розташовували біля угідь на випадок непогоди чи передчасного випадання снігу, маючи поруч резервні кормові фонди. Для покращення годівельної бази особливу увагу звертали на чагарники, що росли на схилах гір і не допускали ерозії землі.

У західних областях УРСР створювалися показово–експериментальні господарства з вирощування впрх у яких вироблялося на 100 га сільськогосподарських угідь «по 280 ц м'яса». Середньоздаточна вага однієї голови сягала 400 кг і 99% тварин продавалося вищої вгодованості. Такі господарства, використовуючи передовий вітчизняний і закордонний досвід, почали застосовувати годівлю худоби сухими гранульованими або брикетованими кормами. Склад гранул: вітамінне трав'яне борошно, солом'яне борошно, концентровані корми, меляса, карбамід, мікроелементи. З метою більш широко вивчення нового методу годівлі, було вирішено перевести тваринництво таких показово–експериментальних спеціалізованих з відгодівлі впрх господарств на круглорічну годівлю сухими гранульованими кормами [15, арк. 88]. У наступних роках цей метод набув широкого розповсюдження у тваринництві й республіки.

У 1970–ті роки комбікормова промисловість республіки розвивалася досить інтенсивно – масово будувалися державні підприємства з виробництва повнорациональних кормів. Колгоспні, міжколгоспні, колгоспно–радгоспні комбікормові підприємства з використанням власного зерна, отримали широкий розвиток. Протягом 1970–1980 рр. кількість міжколгоспних комбікормових підприємств по республіці збільшилася у 6 разів (з 59 до 356). Якщо у 1971 р. було вироблено 315 тис. т, то наприкінці п'ятирічки – майже 3,8 млн. т, а в 1978 р. – більше 7 млн. т [16, с. 167–168]. Незважаючи на швидкий розвиток комбікормової промисловості, потреби тваринництва в кормах не задовольнялися повною мірою.

На листопадовому (1976 р.) пленумі ЦК Компартії України в доповіді першого секретаря ЦК тов. В. Щербицького Ровенська область піддавалася гострій критиці за незадовільне проведення зимівлі худоби. Рішення листопадового пленуму ЦК Компартії України, критику на ньому області обговорено на бюро обкому, райкомів партії, в первинних партійних організаціях колгоспів і радгоспів. Щодоосені відбувалися обласні наради зооветеринарних спеціалістів і керівників спеціалізованих господарств з питань дальшого розвитку громадського тваринництва, на яких ставилися завдання з покращення зимівлі та забезпечення виконання планів і соцзобов'язань по виробництву і продажу державі тваринницької продукції. У листопад – грудні в усіх районах і господарствах області проводилися громадські огляди ведення тваринництва і ходу зимівлі худоби. В оглядах приймали участь члени бюро обкому партії, облвиконкому, керівники і спеціалісти обласних сільськогосподарських організацій. Результати показували, що в переважній більшості господарств зимівля худоби проводилася «організовано».

У колгоспах і радгоспах у роботу задіявалися нові кормоцехи і кормокухні. Для забезпечення безперервної роботи фермської техніки в зимовий період на ферми направлялося додатково 800–900 передових механізаторів. В кожному районі і господарстві складалися помісячні, подекадні та щоденні плани витрачання кормів, встановлювався систематичний контроль за їх дотриманням. Постійна увага приділялася підготовці кормів до згодуння. Силами райоб'єднань «Сільгосптехніка» та промислових підприємств у кормоцехах встановлювалися високопродуктивні машини для здрібнення і змішування кормів. В колгоспах і радгоспах області діяли лабораторії по застосуванню в годівлі тварин хімічних сполук. Партійними і комсомольськими організаціями господарств направлялися для роботи на фермах в зимовий період понад 400 комуністів і комсомольців. Всі ферми були повністю укомплектовані кадрами тваринників. Для забезпечення нормальних умов праці і відпочинку на фермах працювали кімнати і будинки тваринника, медичні профілакторії [17, арк. 18].

З метою прискорення розвитку інтенсивного м'ясного скотарства і дальшого збільшення виробництва високоякісної яловичини, Міністерство сільськогосподарства УРСР вважало за доцільне здійснити низку заходів у масштабах республіки і досліджуваного нами регіону. На першому етапі роботи по створенні галузі інтенсивного м'ясного скотарства, починаючи з 1977 р., спеціалізувати: Корюківський, Новгород–Сіверський, Семнівський і Щорський райони Чернігівської області; Зарічненський і Рокитнівський Ровенської; Любешівський, Ратнівський, Камінь–Каширський і Старовижівський Волинської; Сковільський і Турківський Львівської; Ізяславський і Славутський Хмельницької; Верховинський Івано–Франківської; Путильський Чернівецької; Олевський і Лугинський Житомирської; Середино–Бугський і Ямпільський райони Сумської областей. На наступному етапі (1978–1980 рр.) розширити мережу районів по м'ясному скотарству та організувати в них близько 70 міжгосподарських об'єднань із загальним обсягом виробництва на кінець десятиріччя не менше 300 тис. т яловичини [17, арк. 10].

У господарствах проводилися певні заходи з поліпшення селекційно-плеємної роботи, збільшення кількості плеємної худоби та підвищення її продуктивності. Ведучу роль в цьому процесі відігравали плеємні господарства (плеємзаводи). Найвищого рівня досяг плеємзавод ордена Леніна «Перше травня» Снятинського району Івано-Франківської області. Питома вага корів І класу, еліта та еліта-рекорд становили 88,7%. Середній удій на корову в 1981 р. сягнув 4138 кг молока. В той же час, надій молока від корови на плеємзаводі «Україна» становив 1980 кг. Такий стан в значній мірі пояснювався низькою забезпеченістю кормами на зимово-стійловий період [18, арк. 54–55].

Шляхи покращення сільськогосподарського виробництва тваринницького напрямку полягали в посиленні спеціалізації Закарпатської, Івано-Франківської, гірських районів Львівської і Чернівецької областей, підпорядкувавши цьому інтенсивне ведення землеробства. Для цього необхідно було провести низку заходів: залуження земель в заплавах річок і ерозованих схилів на площі 25–30 тис. га; довести посів багаторічних трав у польових сівознах до 20%; посилити ефективність лугівництва – на всіх площах поліпшити осушення, підсів сумішею трав, збільшити внесення мінеральних добрив, розширити площі під культурними пасовищами; значно збільшити роботи з меліорації, в обсягах визначених 100–105 тис. га; проводити щорічні вапнування кислих ґрунтів на площі 55–60 тис. га і культуртехнічні роботи на площі 35 тис. га; збільшити виробництво органічних добрив, насамперед за рахунок розширення добування торфу; довести внесення мінеральних добрив в 1975 р. до 9–10 ц/га в умовних стандартах на гектар ріллі. На загал головним завданням колгоспів виступало збільшення виробництва кормів і поліпшення їх якості за рахунок удосконалення агротехніки, збільшення внесення органічних і мінеральних добрив.

На початку 80-х років ХХ ст. була зроблена чергова спроба прискорити розвиток сільського господарства. Напрямок розвитку визначалися Продовольчою програмою – повсюдний перехід до інтенсивних методів господарювання. Перетворення кормовиробництва у спеціальну галузь, мало стати головним джерелом збільшення ресурсів м'яса і продуктів тваринництва. Їх реалізація зіткнулася з недостатнім фінансуванням і суперечливими тенденціями в розвитку сільського господарства країни. До кінця 1980-х років залишалася невирішеною проблема поліпшення кормової бази тваринництва і пов'язаних із нею завдань. Складно залишалася ситуація у вирощуванні парниково-тепличних культур, ранніх овочів, плодогідної продукції та садівництва. Значні недоліки мали місце в організації заготівель, зберіганні, переробці і торгівлі плодоовочевою продукцією та картоплею.

Отже, на основі значних капіталовкладень, комплексного підходу до вирішення назрілих проблем тваринницької галузі зі сторони держави великі спеціалізовані господарства добре зарекомендували себе і їм належить майбутнє. Здійснення поглибленої спеціалізації у тваринництві вимагає змін у розвитку землеробства, раціонального поєднання тваринництва і рослинництва. На основі поліпшення загальної культури землеробства, зміцнення кормової бази господарства могли підвищувати продуктивність худоби і птиці. Головна увага повинна бути звернена на створення достатку кормів, особливо концентрованих без чого неможливе

піднесення виробництва м'яса, молока та інших продуктів. Розвиток тваринництва значною мірою стримувався відставанням кормової бази. Найважливішим чинником, який міг впливати на розвиток тваринництва, мали стати якісні корми. Виробництво комбінованих кормів, тобто розвиток спеціальної кормовиробничої промисловості, покращення стану культурних пасовищ і сільгоспугідь – не відповідали потребам. Створення повноцінної кормової бази за умов концентрації і спеціалізації виробництва, висували проблему «кількості і якості». Основна проблема тваринництва – належна кормова база не була вирішена, як в регіоні, так і в республіці. Площі, зайняті під кормовими культурами, зокрема, на осушених землях, використовувалися мало ефективно.

Повільно покращувався породний склад худоби. Мали місце істотні недоліки в годівлі, догляду та утриманні тварин. Недостатніми темпами впроваджувалася спеціалізація і концентрація виробництва. Специфіка розвитку тваринництва на Україні і в західному регіоні зокрема, полягала в тому, що воно розвивалося не на природній, а на штучній кормовій базі. Однак успіхи, досягнуті у 1960–1970 рр. великими господарствами необхідно вивчати, брати усі кращі їх напрацювання.

Список використаних джерел

1. Живора С. М. Аграрна реформа в Україні (1991–2001 роки): автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / С. М. Живора. – Запоріжжя, 2002. – 16 с.
2. Жулканич Н. М. Аграрні перетворення в областях Українських Карпат (друга половина 60-х рр. ХХ – початок ХХІ ст.): автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / Н. М. Жулканич. – К., 2009. – 39 с.
3. Лендел М. А. Аграрне виробництво в Карпатському регіоні: сучасний стан, тенденції, перспективи розвитку / М. А. Лендел. – Ужгород: Карпати, 2006. – 216 с.
4. Малирчук О. М. Тоталітаризм проти західноукраїнського села / О. М. Малирчук. – Івано-Франківське: Місто НВ, 2008. – 228 с.
5. Падалка С. С. Українське село в контексті політики тоталітарної держави (60–80-ті роки ХХ ст.). – К., 2003. – 165 с.
6. Нечитайло В. В. Становлення селянських господарств фермерського типу в Україні: історична ретроспектива і сучасний стан: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / В. В. Нечитайло. – Львів, 2006. – 33 с.
7. Держархів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). – Ф. П-1. – Оп.1. – Спр.2967. – 110 арк.
8. Там само. – Спр.3073. – 181 арк.
9. Розквіт економіки західних областей УРСР (1939–1964 рр.) / [Відп. ред. М. І. Петровський; І. Ф. Гринюць, І. О. Луцик, В. І. Михайлов та ін.]. – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1964. – 290 с.
10. ДАІФО. – Ф. Р-6. – Оп.2. – Спр.2372. – 87 арк.
11. Радянська Буковина. 1946–1970. Документи і матеріали [Відп. ред. М. І. Іванеско]. – Ужгород: Карпати, 1980. – 272 с.
12. ДАІФО. – Ф. П-1. – Оп.1. – Спр.3075. – 301 арк.
13. Держархів Львівської області. – Ф. П-3. – Оп.10. – Спр. 295. – 132 арк.
14. ДАІФО. – Ф. П-1. – Оп.1. – Спр.4907. – 126 арк.
15. Там само. – Спр.3814. – 100 арк.
16. Саржан А. О. Зміни в соціально-економічній сфері Донбасу. Друга половина 40-х – кінець 80-х рр. ХХ ст. – Донецьк: ОО «Лебедь», 2004. – 412 с.
17. Центральний державний архів громадських організацій України. – Ф. І. – Оп.25. – Спр.1545. – 146 арк.
18. ДАІФО. – Ф. Р-295. – Оп.5. – Спр.5042. – 122 арк.

References

1. Zhyvora S. M. Agraria reforma v Ukraini (1991–2001 roky): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 «Istoriya Ukrainy» / S. M. Zhyvora. – Zaporizhzhya, 2002. – 16 s.
2. Zhulkanych N. M. Agrarni peretvorennia v oblastiakh Ukrainy's'kykh Karpat (druga polovyna 60-kh rr. XX – pochatok

XXI st.): avtoref dys... d–ra ist. nauk: 07.00.01 «Istoriya Ukrainy» / N. M. Zhulkanych. – K., 2009. – 39 s.

3. Lendyel M. A. Ahrame vyrobnytstvo v Karpat-s'komu rehioni: suchasnyy stan, tendentsiyi, perspektyvy rozvytku / M. A. Lendyel. – Uzhhorod: Karpaty, 2006. – 216 s.

4. Malyarchuk O. M. Totalitaryzm proty zakhidnoukrayins'koho sela / O. M. Malyarchuk. – Ivano-Frankivs'k: Misto NV, 2008. – 228 s.

5. Padalka S. S. Ukrayins'ke selo v konteksti polityky totalitarnoyi derzhavy (60–80-ti roky XX st.). – K., 2003. – 165 s.

6. Nechytaylo V. V. Stanovlennya selyans'kykh gospodarstv fermers'koho typu v Ukraini: istorychna retrospektyva i suchasnyy stan: avtoref. dys... d–ra ist. nauk: 07.00.01 «Istoriya Ukrainy» / V. V. Nechytaylo. – L'viv, 2006. – 33 s.

7. Derzharkhiv Ivano-Frankivs'koyi oblasti (dali – DAIFO). – F. P-1. – Op.1. – Spr.2967. – 110 ark.

8. Tam samo. – Spr.3073. – 181 ark.

9. Rozkvit ekonomiky zakhidnykh oblastey URSR (1939–1964 rr.) / [Vidp. red. M. I. Petrovs'kyi; I. F. Hrynovets', I. O. Lutsyk, V. I. Mykhaylov ta in.]. – L'viv: Vyd-vo L'viv's'koho un-tu, 1964. – 290 s.

10. DAIFO. – F. R-6. – Op.2. – Spr.2372. – 87 ark.

11. Radyans'ka Bukovyna. 1946–1970. Dokumenty i materialy [Vidp. red. M. I. Ivanenko]. – Uzhhorod: Karpaty, 1980. – 272 s.

12. DAIFO. – F. P-1. – Op.1. – Spr.3075. – 301 ark.

13. Derzharkhiv L'viv's'koyi oblasti. – F. P-3. – Op.10. – Spr. 295. – 132 ark.

14. DAIFO. – F. P-1. – Op.1. – Spr.4907. – 126 ark.

15. Tam samo. – Spr.3814. – 100 ark.

16. Sarzhan A. O. Zminy v sotsial'no-ekonomichnyy sferi Donbasu. Druha polovyna 40–kh – kinets' 80–kh rr. XX st. – Donets'k: OOO «Lebed'», 2004. – 412 s.

17. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh orhanizatsiy Ukrainy. – F.1. – Op.25. – Spr.1545. – 146 ark.

18. DAIFO. – F. R-295. – Op.5. – Spr.5042. – 122 ark.

Malyarchuk O. M., Ph.D., assistant professor of documentation and information of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Ukraine, Ivano-Frankivsk), oleg.malyarchuk@gmail.com

Structure of cattle breeding farms in western regions of Ukrainian SSR (1960–1990)

In this article it is proved that in March, 1965 at the plenum of the Central Committee of the Communist Party the new Soviet leadership headed by Leonid Brezhnev proclaimed the global strategic plans for the restructuring and recovery of the agriculture with some positive results. Attention was paid to the need of introduction of a range of new approaches to the solution of pending economic problems. It was assumed that a significant increase in capital investment, intensification of the agriculture, upgrading the technical base of the collective and state farms, increase in purchase prices for agricultural products, introduction of the new planning system, ensuring payment for work labor could help to overcome the crisis. The centralized investments in the agriculture of the republic led to an intensification of fodder production, improvement of feeding and stockkeeping. By the mid-1960s in the western regions of the Ukrainian SSR the process of establishing a «collective animal husbandry» was carried out at a higher rate than in the republic. The improvement of animal breeds, mechanization and electrification of the labor-intensive manufacturing processes increased the productivity of animal husbandry. The growth of livestock and the improvement of the productivity ensured the increase of manufacturing cattle-breeding products. It is necessary to take into account the factor that there were more animals and poultry in the personal property of citizens than in other regions of the republic. Natural and climatic conditions of the western regions of Ukraine are so diverse that all livestock industries developed here: cattle, swine, and sheep breeding, etc. The development of cattle breeding industry in the western regions of the USSR was carried out not on the natural food supply, but artificial one. However, in the early 1980's the progress made in 1960–1970's began to decline and the decay and complete breakdown of the collective and state farm system came.

Keywords: party-and-Soviet government, collective farms, reforms, agriculture, animal husbandry, complex mechanization, food supply.

Малярчук О. М., кандидат исторических наук, доцент кафедры документоведения и информационной деятельности, Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа (Украина, Ивано-Франковск), oleg.malyarchuk@gmail.com

Структура животноводства колхозов западных областей Украинской ССР (1960–1990 гг.)

Доказано, что новое руководство СССР во главе с Л. Брежневым на мартовском 1965 пленуме ЦК КПСС провозгласило глобальные стратегические планы перестройки и подъема сельского хозяйства. Внимание акцентировалось на необходимости внедрения комплекса новых подходов к решению назревших экономических проблем. Преодолеть кризис предполагалось значительным увеличением капитальных вложений, интенсификацией земледелия,

укреплением технической базы колхозов и совхозов, повышением закупочных цен на сельхозпродукцию, внедрением новой системы планирования, обеспечением оплаты труда колхозников. Централизованные финансовые вложения в сельское хозяйство республики побудили к интенсификации кормопроизводства, улучшению кормления и содержания скота. На середину 1960-х годов в западных областях УССР процесс становления «общественного животноводства» осуществлялся более высокими темпами, чем в республике. Повышению продуктивности животноводства способствовало улучшение породности стада, механизация и электрификация трудоемких производственных процессов. Рост поголовья скота и повышения его производительности обеспечило увеличение производства животноводческой продукции. Необходимо учесть и тот фактор, что в личной собственности граждан здесь было больше животных и птицы, чем в других регионах республики. Природно-климатические условия западных областей Украины настолько разнообразны, что здесь развивались все отрасли животноводства: скотоводство, свиноводство, овцеводство и т.д. Животноводство западных областей УССР развивалось не в природной, а на искусственной кормовой базе. Однако успехи, достигнутые в 1960–1970 гг., уже в начале 80-х годов прошлого века уменьшаются, и постепенно происходит упадок и полный развал колхозно-совхозной системы.

Ключевые слова: партийно-советская власть, колхозы, реформы, сельское хозяйство, животноводство, комплексная механизация, кормовая база

УДК 339.9:338.46(1–925.8/.9)

Посохов І. С.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (Україна, Харків), posokhis@gmail.com

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У НІМЕЧЧИНІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Визначено етапи розвитку туризму Німеччини. Пріделено увагу особливостям розвитку туризму на території ФРН та НДР та здійснено їх порівняльний аналіз. Досліджено сучасний стан ринку туристичних послуг Німеччини, проаналізовано проблеми та перспективи розвитку. Визначено, що туристична індустрія Німеччини знаходиться на дуже високому рівні, але при цьому має свою специфіку, зумовлену в тому числі історичними та регіональними особливостями. Запропоновано рекомендації щодо використання досвіду Німеччини з розвитку туризму для України.

Ключові слова: історія туризму, індустрія туризму, Німеччина, туристична політика.

Туристична галузь ФРН останніми роками демонструє рекордні показники. Туризм у Німеччині є одним з найбільш розвинутих у світі та продовжує інтенсивно розвиватися. Саме тому важливим є з'ясування чинників, що сприяли його бурхливому розвитку. До того ж, досвід Німеччини як провідної туристичної країни також може бути використаний для переосмислення завдань та напрямів діяльності вітчизняної туристичної галузі. Не виключено, що саме це може надати новий імпульс розвитку туристичної індустрії України.

Метою дослідження є з'ясування напрямків розвитку туризму у Німеччині, оцінка сучасного стану розвитку індустрії туризму та розробка рекомендацій щодо використання цього досвіду для вдосконалення української туристичної галузі.

Історії розвитку індустрії туризму присвячена велика кількість наукових праць. В Україні дослідженнями індустрії туризму як складного економіко-соціального феномену займаються О. О. Любіцева, А. Ю. Парфінченко, В. І. Сідоров та інші [1; 2; 3]. Істотний внесок у розробку проблем західноєвропейського туризму зробили швейцарські, німецькі та австрійські автори В. Фреєр, Х. Рюппер, У. Мюллер та ін. [5]. Втім, досвід Німеччини, яка входить до десятки країн-лідерів за доходами за кількістю міжнародних туристів, і чий внутрішній туризм розвинений як ніде в Європі, вимагає особливої уваги. До